

rijetki postali izolirani zaostaci ski, koje su južni Slaveni donesli u svojoj kulturnoj baštini sa sjevera iz pradomovine negdje na sjeveroistoku Karpata. A na onom su prostoru sve do 20. stolj. bili poznati priprosti seljački ski na pr. u Poljskoj (davno prije nego je mogao tamo dospjeti neki noviji utjecaj vojničkih ili sportski ski — što vrijedi i kod nas). Kad bi neki za sada još nejasni ili nedovoljno provjereni podaci o nekim takvim pomagalima u Crnoj Gori pa u zapadnoj Makedoniji mogli biti potvrđeni i sve potrebne pojedinosti utvrđene, imalo bi to bez sumnje odlučnije značenje pri zadnjoj riječi i o bločkim smučima. Ali to više nije stigao da raščisti pok. Orel — bolest se njegova već podmuklo približavala a on srećom još prije toga završio ovaj svoj najopsežniji i na svoj način primjeran rad u ovom obliku, kako ga danas imamo pred sobom.

Kroz čitavo djelo primjetna je upravo krajnja pedantnost autora u opisima i analizama, velika kritičnost prema svakoj činjenici, ne samo prenesenoj iz literature, muzejskih materijala i sl. sa vlastitoga slovenskog područja, nego i prema takvima drugdje iz Evrope i dalje. Zbog te akribije i kritičnosti, koja je tražila duža razlaganja (katkada i ponavljanja), djelo je ovako i naraslo, nako gotovo u nerazmjeru prema svojoj jezgri, obrađenoj središnjoj temi — samim smučima na Blokama i oko njih. Ali to znači svoje vrste prednost za svakoga, tko nije upućen možda samo na to da čita sažeti izvod iz djela na stranom jeziku, nego može autora pratiti od riječi do riječi u njegovim opisima i argumentacijama. I tu »Slovenskoj akademiji« pripada priznanje, što se nije odviše vagao opseg teksta i znatan broj ilustracija — a sve to tipografski na visini, da se ne govori i o stručnom aparatu u djelu: popisu literature, tekstovima uz ilustracije, iscrpnom izvodu na engleskom jeziku i s tekstovima uz ilustracije, s mnogo pažnje prema tekstu i opremi (M. Matičetov), a ne na zadnjem mjestu i Grafičkom zavodu Hrvatske, gdje je djelo tiskano. Ukratko: posthumnim izlaskom ovoga Orlova djela dobila je naša (a i opća) etnološka literatura vanrednu prinovu a Bloke svoj jamačno najznačajniji spomenik naučnoga lika.

M. Gavazzi

Etnološki pregled. Izdaje Etnološko društvo Jugoslavije. Urednik dr. Milovan Gavazzi. Uređivački odbor: dr. Milovan Gavazzi, dr. Milenko Filipović, Rajko Nikolić, dr. Angelos Baš, Nikola Pantelić (sekretar). 4, Beograd 1962. Str. 200.

Četrti številka osrednje jugoslovanske periodične publikacije s područja etnologije je posvećena dvema problemoma: etnični strukturi Vojvodine in preučevanju ljudske noše. Objavljene razprave so v osnovi referati V. posvetovanja Etnološkega društva Jugoslavije leta 1962 v Novem Sadu. V spremni besedi je za razprave o vojvodinskem etničnem pluralizmu ugotovljen poudarjeno zgodovinski vidik obravnave in za skupino referatov o noši kompleksno gledanje na to vidno komponento v kulturni sestavi. Glede na naznačene metodološke okvire vzbujajo zanimanje mimo posameznih tem predvsem še njihovi metodološko izrazitejši poudarki.

Milenko S. Filipović je v spisu uvodne in načelne vrste »Etnički pluralizam u Vojvodini« označil naslovno tematiko za eno najizrazitejših etnoloških značilnosti Vojvodine in podčrtal vabljivo misel, da je treba iskati skupne sestavine, ki bi jih mogli imenovati panonizme. Preučevanje sodobnega življenja tudi kulturno razvitejših etničnih skupin je v spisu misel, ki je večini jugoslovanskih etnologov, žal, še vedno dokaj tuja. Podobna je usoda zaželenega poudarka na nosilcih kulturnih sestavin in interetničnih odnosov. Kako zanimivo utegne biti tako usmerjevanje raziskave v etnološki vedi, kaže vsaj posredno že spis Branislava Bukurova »Uticaj geografske sredine na novodoseljeno stanovništvo u Vojvodini«. Pomen natančnejše opredelitve v vsakokratnem socialnem statusu teh nosilcev pa ob kritiki historiografskih del podčrtuje Arpad Lebl pod naslovom »Socijalno-istorijski aspekti etničkog pluralizma u Vojvodini«. Medtem ko išče Živojin Gavrilović z uspehom »Zajedničke crte u antropološkim osobinama stanovništva u Vojvodini«, se je Vera Milutinović lotila razlage

družbenozgodovinskih osnov za kulturno razliko med vojvodinskimi Srbi in Nemci, med predstavniki »orijentalno-balkanske« in »srednjoevropske kulture«. »Srbi i Nemci u Vojvodini« je nedvomno tekst, ki opozarja na zanimivost in pomembnost študij o interetničnih odnosih in naravnost kliče po tovrstnih etnoloških raziskavah, ki so neizogibno dopolnilo ali bolje — osnova za historio-grafske razprave o nacionalnem vprašanju. Tako usmerjeno delo pa terja dobro poznavanje etnoloških značilnosti vseh etničnih skupin, katerih medsebojne odnose raziskujemo, vključno poznavanje jezika, o tem priča še zlasti na jezikovnem gradivu temelječi spis Vilka Novaka »Etnološki stiki Madžarov s Slovenci in Hrvatje«.

Kako škodljiva utegne biti pomanjkljiva teoretična orientacija etnološkega raziskovanja, izpovedujejo uvodne besede v razglabljanja o problematiki druge skupine razprav. Ob dejansko številnih opisih ljudske noše v jugoslovanski etnološki literaturi beremo namreč trditev, da je bilo doslej »vrlo malo stvarnog proučavanja narodnih nošnji«, da »mi vrlo malo znamo o genezi pojedinih oblasti i lokalnih tipova nošnje« itd. S tega zornega kota je tem bolj zanimiva funkcionalna zastavitev vprašanja o odnosu med človekom in naravo, kakor jo izpričuje spis Milenka S. Filipovića »Uticiji geografske sredine na naše narodne nošnje« ali obsežnejše razglabljanje Angelosa Baša »Načela proučavanja naše starije narodne nošnje«. Prav ta zadnja razprava bi z avtorja pričevala, da bi se z njo vredno spoprijela teoretična orientacija, pa tudi nekaterih spornejših stališč, skupaj z drugimi teoretičnimi spisi istega avtorja zaslužila kdaj posebno obravnavo. Med drugimi v tej skupini objavljenimi razpravami dopolnjuje Mirjana Ilić s spisom »Uzroci raznovrsnosti rumunske narodne nošnje u Banatu« tudi gradivo iz prvega dela tega zvezka. Široko sta zasnovani razpravi »Orientalni elementi u nošnjama balkanskih Slovena« Ljiljane Belkašić in »Preobražaji nošnje u Srbiji tokom XIX veka« Pavla Vasića. V metodološkem pogledu je še zlasti zanimiva zadnja. Vasićev tekst je lahko dovolj nazorna ilustracija za vse, ki jih povezovanje etnoloških dejstev z drugimi stranmi družbenozgodovinskega razvojnega procesa še ne zaposluje. Tudi akademskemu ločevanju obravnave »visokokulturnega« in »ljudskega« sveta razprava ni v prid. Prav podobno vlogo gre pripisati še referatu Dese Nikolić »O problemu međusobnih uticaja narodne nošnje i vojnog načina odevanja u nas«. Razdelek o noši zaključuje Béla Römer s spisom »Narodne nošnje iz Hrvatske po slikovnoj dokumentaciji iz 1837. godine«.

Pod zaglavjem »manji prilozi« objavljata Milenko S. Filipović spis »Drveni topuz ili kijača kao sredstvo za mađzijsko lečenje kod Arbanasa u Makedoniji« in Jovan F. Trifunovski sestavek »O jednoj iščezloj etničkoj grupi u Skopskoj kotlini«. V spomin pokojnemu Borisu Orlu je orisal njegovo življenje in delo Vilko Novak. Spominu Aleksandra Gahsa se je oddolžil Milovan Gavazzi. Sle-dijo še kritike in poročila, kronika in na enaintridesetih straneh bibliografija jugoslovanske etnološke literature za čas od 1957—1959. leta (avtorica Nađa Kalinin).

S. Kremenšek

Etnološki pregled. Izdaje Etnološko društvo Jugoslavije. Urednik dr. Milovan Gavazzi. Uređivački odbor: dr. Milovan Gavazzi, dr. Milenko Filipović, Rajko Nikolić, dr. Angelos Baš, Nikola Pantelić (sekretar). 5, Beograd 1963. Str. 152.

Jedro pete številke Etnološkega pregleda izpolnjujejo razprave, ki so jih prispevali Angelos Baš (»O istorijskom karakteru etnologije«), Milovan Gavazzi (»Novije činjenice za dokaz opstojanja zadruga u doba slavenske zajednice«) in Milenko S. Filipović (»Srodstvo po mleku kod Južnih Slovena«).

Baševa razprava nam nudi temeljit in nazorno predstavljen vpogled v avtorjeva pojmovanja poglobitnih etnoloških teoretičnih postavk. Sicer smo bili v splošnih obrisih z razloženimi načeli seznanjeni že pred leti, vendar se to pot srečujemo z nekaterimi dopolnitvami in celo povsem novimi sestavinami. Obžalovati moramo le, da je Baš prav tem novostim posvetil razmeroma najmanj

prostora. Tako je vključevanje »celokupne kulture proletarijata« v etnološke predmetne okvire v precejšnjem nasprotju s svojimi dosedanjimi trditvami opravil le preveč na kratko. Seveda pa smo lahko tako bistvenih korektur, čeprav teoretično še ne povsem usklajenih s celotnim sistemom, samo veseli.

M. Gavazzi je v svoji razpravi na kratko obnovil dosedanja stališča glede izvira in razvoja južnoslovanske velike družine in nato opozoril na novejšo ugotovitve sovjetskih arheologov, ki omogočajo sklep, da je to socialno obliko poznala večina Slovanov pred razselitvijo. S tem pa seveda pridobiva težo teza, da so Južni Slovani prinesli zadrugo že ob priselitvi s seboj.

Razprava »Srodstvo po mleku kod Južnih Slovena« Milenka S. Filipovića prinaša še zlasti obilo gradiva za sestavino južnoslovanske socialne kulture, ki je bila in še je posebej značilna za muslimanski del prebivalstva, a je dovolj razširjena tudi drugje. Ta razširjenost in arhivski podatki, čeprav skromni, pričajo, da je obravnavana oblika socialne vezanosti starejša od islamizacije določenih območij Balkana. Glede na družbeni pomen tudi nekrvnega sorodstvenega povezovanja in njegovo splošno usihanje v novejšem času je mogoče sklepati, da je bil pojav razširjen tudi tam, kjer o njem ne najdemo več podatkov. Drugačne družbene razmere in njihovo hitrejšo spreminjanje so ga zadušile že znatno prej.

Med drugimi prispevki se Spiro Kulišić pod naslovom »O zadruzi i patronimiji« ustavlja kot več poznavalec problema ob knjigi sovjetskega etnologa M. O. Kosvena z analogno temo. Verjetno pa mu prostorsko omejena zasnova ni dovolila, da bi bil v svojem izvajanju poljudnejši, s tem bi nam zavrnil ev nekaterih Kosvenovih spodrsiljav in formalističnih postavk nekoliko bolj približal. Zelo zanimiv je nadalje spis Dušana Drljače »Etnološki pogled na poljska i jugoslovenska ispitivanja posleratnih migracija«. Napotki, ki iz avtorjeve analize dosedanjega dela izhajajo, nudijo tudi nekatere spodbude za etnološko preučevanje sodobnega življenjskega stila nasploh.

V razdelku kratkih prispevkov najdemo sestavke: »Preučevanje sodobnega življenja v sovjetski etnografiji« (Slavko Kremenšek), »Stanje i problemi etnologije u SR Hrvatskoj« (Đurđica Palošija) in »Stogodišnjica rođenja Dragutina Lermana« (Branko Pleše). Sledijo »kritike i prikazi« in novi razdelek »beleške o novijoj literaturi«, za katerega bi bilo želeli, da bi zaradi svoje informativne vrednosti prinašal v skladu z obsegom zapise o res najpomembnejši domači in tuji etnološki literaturi. Slučajen izbor bi tukaj ne bil umesten.

Kratki informaciji o položaju etnologije na Češkoslovaškem Slobodana Zečevića sledi še jugoslovanska etnološka bibliografija Nađe Kalinin za leto 1960. Ta izredno koristni periodični prispevek tako zaključuje po obsegu razmeroma skromno in precej zakasnelo število edine splošno jugoslovanske etnološke publikacije v celotnem obsegu te vede. Izdajatelja pa bi še prosili, da bi vendarle skušal najti tiskarno in stavce, ki bi prispevke in tudi naslove v slovenskem jeziku ne krojili toliko po lastnem okusu in znanju.

S. Kremenšek.

Rudolf Bednárik, Slovaci u Juhoslavii. Slovenska akademija vied, Bratislava, 1964. Str. 272.

U prvom poglavlju kojeg je napisao Ján Sirácky iznosi se kratak pregled doseljavanja osiromašjenih Slovaka u vojvodansku (tada ungarsku) nizinu, tzv. Donju zemlju (u 18. i 19. stoljeću — Bačku, Banat i Srijem (str. 7—25).

Drugo poglavlje (str. 26—100) tretira život i teškoće na koje su naišli Slovaci-kolonisti u novoj domovini. Daju se podaci o ratarskoj proizvodnji i proizvodnim sredstvima, gajenju i urodu konoplje, lana, hmelja, vinove loze i drugih poljoprivrednih kultura. Nadalje, govori se o stočarstvu, o uzgoju ovaca i konja i donose se broječni podaci o broju stoke u 19. i 20. stoljeću. Bednárik obrazlaže strukturu seoskih hatara, donosi podatke o količini i vrstama zemljišća u selima naseljenim Slovacima, sistemu gospodarstava — salašima, seoskom obrtu, uzimajući za primjer Petrovac i Gložan.